

REFLEXIÓK

EGY GAÁL GÁBOR-JELLEMZÉS

KAPCSÁN

■ Lakatos Artúr történész Gaál Gábornak a párt megbízásából készített bizalmas jellemzéseit közölte a *Korunkban*,* amelyek némelyike Nagy István íróra vonatkozik, és amelyekben Gaál erősen balos, szektás, dogmatikus szentenciákkal olyan vádakot varrt Nagy István nyakába, amelyek közül egy is elég lett volna ahhoz, hogy legalábbis megvonják publikálási jogát. Mert hát tömörítve mit is állít Gaál Gábor? Nem kevesebbet, mint azt, hogy Nagy István, a korábbi kommunista, írói ambíciói kielégítése végett és hiúságból horthystává vált, feladva a proletariátus érdekeit az akkori uralkodó osztály kiszolgálójává vált.

Akik Nagy István életét csak kicsit is ismerik, ezeket olvasva felháborodnak vagy legyintenek – rágalom. De hányan vannak még ilyenek, és hányan olyanok, akik csak ezután ismerkedhetnek meg Nagy István munkáival?

No de milyen érvekkel vagy tények elhallgatásával támasztja alá Gaál Gábor 1952-es, rágalmazásszámba menő féligazságait? Kezdem talán az elhallgatásokkal.

1941 nyarán, miután Magyarország belépett a szovjetellenes háborúba, megkezdte a „bolsevista mételty” felszámolását Észak-Erdélyben is. A tömeges letartóztatások során Nagy Istvánt is a szamosfalvi nyomozó táborba vitték, és ott másokkal együtt nemcsak a korábbi Sziguranca által alkalmazott kínzásoknak vetették alá (gumibotozás, veseöklözés), hanem „modernebbeknek” is. Például megásatták velük a tömegsírokat, és megfenyegették őket, hogy amennyiben nem tesznek vallomást – lévén háború –, a statáriális bíróság gondoskodik arról, hogy a gödrök ne maradjanak üresen. Nagy István nem tett sem másra, sem önmagára nézve terhelő vallomást. Minderről, bár Gaál Gábor tudott, nem tett említést. Miért? Azért, mert e tények ismertetése után nehéz lett volna azt bizonyítani, hogy az efféle „íróavatás” alkalmas arra, hogy valaki Horthyék ölelő karjaiba vesse magát. Miután nem volt ellene bizonyíték, és egy budapesti írócsoport amúgy is tiltakozott a belügyminiszternél fogva tartása miatt, két hét elteltével szabadlábra helyezték.

Ha Nagy István naiv ember, a szabadon bocsátás után megnyugszik, és folytatja megszokott életét. De hát nem volt az, és korábbi romániai tapasztalataiból tudta, hogy az ilyen „szabadon bocsátások” mögött rendszerint csapda rejlik, a nyomozók a szabadlábra helyezettet megfigyelik, kapcsolatait nyomon követik.

Éppen ezért apán szabadulása után még a teljesen közömbös ismerőseit is messze elkerülte, majd felutazott Budapestre, és az ottani baloldali folyóiratokban és napilapokban – elsősorban a *Népszavában* – kezdett publikálni, majd kiadta legjobb, burkoltan mozgalmi témájú regényeit (például *A szom-*

*Lakatos Artúr: *Az író és a Párt: Gaál Gábor bizalmas jellemzései kortársairól*. I–II. *Korunk* 2016. március–április. 91–100; 81–91.

szédság nevében). Ekkoriban került rendszeresebb kapcsolatba a népi írókkal is, akiknek a java a falusi szegénység nyomorát tárta az olvasók elé. Hogy a népi írókkal kiépült kapcsolataiban nem csúsztak-e be hibák, hogy a nagyon szigorú cenzúra-viszonyok miatt félreérthetetlenül fejezte-e ki magát, azt ugyan bizony ma már ki mondhatná meg? Gaál Gábor a már említett jellemzésében ezt a tevékenységet mindenestől elítéli, és azt állítja, hogy ennek során Nagy István szinte teljesen a jobboldali nacionalizmus befolyása alá került. Bizonyítékkul idézi apám egyik kijelentését: „Nagy István egyik írásában így fogalmaz: a trianoni békével összetákolt államok...”

Aligha hihető, hogy a *Korunk* néhai szerkesztője ne tudta volna, hogy húsz évvel Nagy István előtt valaki már tett ilyen kijelentést. Tudniillik Lenin a trianoni békét rablóbékének minősítette, és a Szovjetunió soha nem ismerte el a trianoni határokat.

Nemcsak számomra, Nagy István immár nyolcvanhat éves fiaként, de bármely elfogulatlan olvasó számára is gondolom, eléggé felháborítóak az idézett Gaál Gábor-i érvek.

Ennek ellenére botorság lenne részemről most, majdnem nyolcvan év után polemizálni Gaál Gáborral, de nem is polémia ez, hanem tetemrehívás, mert az idézett jellemzésnek nagyon súlyos következményei lettek Nagy Istvánra nézve.

A jellemzést olvasva ismerősnek tűnt a szöveg, de nem Gaál Gáborra, hanem az 1952-es „jobboldali elhajlást” „leleplező” kampányra emlékeztetett.

Ekkor, miután megtörtént Luka László, Pauker Anna és Teohari Georgescu, az RMP internacionalista vezetőnek előbb csak „jobboldali frakcionistáknak”, majd „imperialista ügynököknek” való minősítése, kezdetét vette a vidéki támogatók „leleplezése” is.

Ennek kapcsán 1952. június 10-én elhangzott Mogyorós Sándornak, az RMP egyik központi titkárának „leleplező” beszéde a Kolozs tartományi pártaktíva előtt. Ebben Mogyorós – szóról szóra felolvassa Gaál Gábor szövegét – Nagy Istvánt minősítette a fő-fő kolozsári elhajlónak, és mellette még két magyar kommunistát: Dán Istvánt és Veress Pált. Hogy mindez így történt, ellenőriztem az *Igazság* akkori lapszámaiban. Aznap éjjel apám két társát letartóztatták. Apámat nem, vele távolabbi tervek voltak.

Az év júliusában a család Hargita-fürdőn nyaralt. Apámat hirtelen táviratilag Bukarestbe rendelték. Egy hónapig volt távol. Mikor visszatért, közölte velünk, azzal vádolják, hogy Balogh Edgárral, Demeter Jánossal, Jordáky Lajossal és gróf Teleky Ádival együtt összeesküvést szőttek Észak-Erdély elszakításáért. Ő ezeket a koholt vádakot természetesen elutasította, de hogy mi lesz, azt nem tudni, mert Edgár és Teleky gróf, valamint Demeter János már letartóztatásban vannak. 1952 novemberében apámat titokban kizárták a pártból, így hát minden okunk megvolt az aggodalomra.

Amint *Tanúság* című könyvemben korábban már megírtam, a Nagy István ellen irányuló különböző provokációkból már tudtuk, hogy valakinek vagy valakiknek nagyon az útjában áll, arra azonban, hogy egy koncepció per áldozatává válhat, nem gondoltunk.

Valamikor az '53-as év folyamán – Nagy István megvádolása nélkül – lezajlott a per. Az összes vádlottat – azt már nem tudom, hogy beismerő vallomások alapján vagy anélkül – súlyos börtönbüntetésre ítélték. Csak apám hetvenedik születésnapjakor tudtuk meg Fazakas János RKP központi bizottsági titkártól, aki őt meglátogatta, hogy miért nem került '53-ban bíróság elé ő is. Valakinek, „ott, fent az Olimposzon” eszébe jutott, hogy 1948-ban a Kominform

öt világnyelvre lefordította és világszerte terjesztette apám *Ami felér a győzelemmel!* című regényét, és így az ő „összeesküvését” senki se hiszi majd el.

Hát ez valóban felért egy győzelemmel, és miután lefordította románra az összes publicisztikai írását, s átadta a KB Ellenőrző Bizottságának, kiderült, hogy Nagy István nem volt sem jobboldali, sem pedig horthysta. Így aztán ugyancsak titokban visszavették a pártba, és egy csomó funkcióval és kitüntetéssel igyekeztek „kompenzálni” sérelmeit. Mindhiába, ő továbbra is a maga útját járta, és ez volt élete tragédiája. Kommunista volt, de élete végéig igyekezett a maga választotta értékrendszer szerint cselekedni, márpedig ez gyakran eltért az éppen regnáló „vezér” elvárásaitól.

Nagyon röviden ezek voltak az előzményei annak, hogy apám 1976-ban ezekkel a szavakkal kezdte önéletrajzi regényciklusának ötödik, utolsó kötetét: „Azzal a tudattal írom ezeket a sorokat, hogy közlésüket már meg nem érem, [...] s mire megjelenik, lesznek még olyan erők, amelyek Romániában a helyes vágányra, a tényleges szocializmus vágányára zökkentik a történelem vonatát.”

Ennyit a Nagy István-jellemzésről.

Ps. Egyébként 1943 nyarától, tehát a második szárszói találkozótól Nagy István már az MKP utasítására vett részt a népi írók mozgalmában, mely utasítást Kállai Gyula KB-titkár közölte vele. Feladata volt visszatartani a népi írókat a teljes jobbra tolódástól.

Nagy Károly

